

Educació imaginativa: les narracions (i el cinema) de fantasmes, vampirs, éssers artificials, del futur i extraterrestres

Jordi Solé i Camardons

Professor de llengua i literatura catalanes

Assessor en llengua, interculturalitat i cohesió social a Barcelona

Quan el 2006 Kieran Egan va venir a Barcelona, va afirmar que un dels tres objectius de l'educació és voler fer alumnes escèptics, un objectiu raonable, però que, en voler-los inculcar dades literàries i fer-los mirar amb microscopi les narracions, seria com destruir el plaer del cinema si ens fessin anar cada dia a veure un film que no hem triat i ens possessin un examen del qual depèn el nostre sou: odiaríem el cinema. Doncs això és l'escola! L'objectiu de l'escola no hauria d'anar lligat a l'activitat econòmica. Les activitats acadèmiques haurien de ser experiències de fascinació, i ara ho destruïm, no fem ni una cosa ni l'altra! Subestimem la importància de l'emoció, del misteri i la capacitat dels alumnes d'aprofundir en les reflexions filosòfiques. Per aquesta raó, la proposta que presento té com a objectiu principal mostrar als alumnes narracions de literatura especulativa o de ciència-ficció per tal que en gaudeixin, que s'emocionin. I és a partir d'aquest gaudi i de l'emoció que ens podem plantejar activitats didàctiques. L'objectiu no és l'activitat didàctica o la lliçó moral, sinó el plaer per la lectura i tot allò que es pot derivar d'aquest plaer.

L'esquema de la meua lectura crítica del món educatiu, segons la lectura que faig de K. Egan, seria el següent:

a) Escola convencional = escepticisme (bons ciutadans) + bloc de coneixements (necessitats econòmiques) + potencial individual = curtcircuit = avoriment, allunyament dels continguts de l'escola = joves descentrats.

b) Educació imaginativa = lectura (emoció, fascinació) = reflexió filosòfica → potenciació de la imaginació, comprensió de la realitat global (material, psicològica) = potenciació individual.

- a) Forçar l'escepticisme → modela individus sense referents, sense esperança
- b) Forçar actituds i valors → dibuixa individus obedients, manipulables.
- c) Cercar l'economicisme → modela esperits freds, insensibles, cínic.

RETRAT ROBOT DEL JOVE DEL SEGLE XXI

- a) Característiques: no socialitzat, sense plaer, sense emoció → sense missió a la vida, ressentit, sense autoestima → odi al món, autoodi.
- b) Vies de «superació»: psicològicament desorientat, necessitat de reprogramació neurolingüística → fer-se cínic i maltractador o fugir del món amb les drogues.

DE LA NOVEL·LA GÒTICA A LA CIÈNCIA-FICCIO

Hi ha un fil roig literari i d'actitud davant de la realitat que uneix la novel·la gòtica i el modern conte de terror que neixen en els segles XVIII i XIX, la *ghost story*, el neogòtic, el món de terror psicològic de Poe i els seus seguidors, Kafka, el modernisme més especulatiu, el món inèdit i el calaix de sastre anomenat ciència-ficció. També podríem incloure en aquest conjunt de tendències literàries el «fantàstic» de les obres de fantasia heroica, de fades, màgia i bruixeria que inventa mons com els de Tolkien o Harry Potter. Tanmateix no l'incloc entre les obres estudiades en aquesta comunicació perquè el fantàstic és ben diferent tant del meravellós més acostat a la raó o a l'especulació científica de la ciència-ficció, d'una banda, com del meravellós fantàstic del vampirisme o de l'estrany fantàstic dels moderns contes de terror que van donar inici a tot aquell món centrat en l'especulació literària i que hom anomena *literatura fantàstica*, però que potser també podríem anomenar *literatura especulativocèntrica*. Els protagonistes i el paisatge de la literatura especulativa acostumen a ser la gent dels nostres dies o, de vegades, d'un futur proper o d'una altra dimensió en un món com el que vivim o com el que hem viscut, però on sempre hi ha un element argumental central que trenca amb el realisme estricte però també amb la màgia de la fantasia heroica. I justament aquest element que no és real ni màgic li dona vida: la *veritat oculta* de Pere Calders, l'escarabat de Kafka o la salamandra de Mercè Rodoreda en podrien ser exemples. Ningú no es pregunta si aquelles situacions inèdites o si aquells animals són científicament possibles i ningú no els justifica per una possible inclusió dins d'un món fantàstic d'anells màgics i espases embruixades. Simplement, existeixen dins del món real de la ficció, de la literatura.

En la literatura especulativa es produeix un pacte entre lector i escriptor sobre la base de la plausibilitat del relat o en l'acceptació d'allò meravellós, estrany o inèdit, però sempre proper per l'estètica, l'entorn o les ideologies o mentalitats

que envolten la narració. El món del planeta dels simis és científicament impossible, però és rigorosament plausible o, si més no, pròxim en l'àmbit de les idees o mentalitats i metàfores que expliquen el nostre món actual.

Un capítol a part mereixeria la literatura simbòlica o espiritual que ens proposa Anna S. Ayguavives en els dos volums de *Viatge a Korètzzero* (2004-2006), amb el viatge a l'espai d'una nena, amb planetes i éssers extraterrestres que simbolitzen l'essència i la realitat humana.

Encara que és un error considerar que la literatura fantàstica i especulativa és una literatura de joves (tal com diu V. Martínez-Gil, 2004), justament els elements emotius, meravellosos i transgressors d'aquesta literatura sovint atrauen especialment els nens i els joves adolescents. Les obres que tenen en la por l'element central agraden als primers lectors, que justament han entrat en el bateig de la ficció a través de les històries o contes fantàstics. I tant els nens com els lectors adolescents són perfectament capaços d'immergir-se en les reflexions filosòfiques que aquelles obres transmeten.

En aquest escrit, volem oferir elements que ajudin a aprofundir o a treballar didàcticament la narració i el cinema fantàstic especialment a 4t d'ESO i 1r de batxillerat (sempre que l'horari i la flexibilitat dels nostres centres d'ensenyament ens ho permetin). I ho farem centrant-nos en cinc tipus d'éssers:

- a) els fantasmes
- b) els vampirs
- c) els humans artificials (robots o humanoides biològics)
- d) la gent d'un futur (im)possible (transhumans o posthumans) i
- e) els extraterrestres més acostats a la manera de ser de les persones humanes.

Per tant, en queden exclosos tant els nans, els follets, els elfs, la goja o dona d'aigua, la fada o els gegants de la màgia com els monstres alienígenes amb els quals no ens podem comunicar.

EL CINEMA I LA NARRATIVA DE POR O ESPECULATIVA A LES AULES

Partim de tres principis bàsics que ens recordava K. Egan: 1) que la imaginació és la capacitat de pensar en tot el que sigui possible i no només en el que ja és real, 2) que la imaginació és la raó treballant a la màxima capacitat i 3) que som animals emocionals.

Si el que pretenem és desvetllar els hàbits de lectura dels alumnes, haurem de tenir present que els joves adolescents tenen una tendència innata a gaudir del conte de terror, a emocionar-s'hi. Fóra bo que, de bon principi i a partir de la lectura i el comentari d'un conte, es mirés de concretar mínimament el marc literari conceptual en què s'inseriran les lectures i els films que hom vol treballar. Hi ha diverses opcions:

1) Delimitar únicament les coincidències o divergències entre literatura fantàstica i ciència-ficció.

2) Acceptar la proposta de T. Todorov, segons la qual hi ha un nucli central que anomena *efecte fantàstic* a partir del qual, en un extrem trobem: *a)* l'estrany, que cerca una explicació racional i que dóna lloc a l'estrany pur del relat policíac i a l'estrany fantàstic dels moderns contes de terror, fantasmes, estranyes percepcions o els successos insòlits, i *b)* el meravellós, que implica una acceptació del lector del sobrenatural i en el qual s'inclouen temes tan absolutament diferents com allò que podem incloure dins del meravellós científic de la ciència-ficció més científicocèntrica, i el meravellós pur, que inclouria temes com els contes de fades o el món màgic de la fantasia heroica (que ja hem dit que excloem de la nostra proposta) i el meravellós fantàstic del vampirisme (nosaltres també hi afegiríem el vessant més especulatiu de la ciència-ficció centrat en temes més acostats a les ciències socials).

3) Adaptar l'esquema de Todorov —tal com farem en aquest escrit— en cinc centres d'interès bàsics: *a)* el conte de terror amb els fantasmes com a protagonistes, *b)* el món del vampirisme, *c)* la ciència-ficció d'anticipació que ens parla de gent del futur amb poders especials, posthumans o mutants, o que viuen síndromes o situacions especials que els fan evolucionar, *d)* els éssers biològics, clons o humans artificials, els andròides i robots de la intel·ligència artificial i *e)* els extraterrestres més «humans».

ENTRE EL GÒTIC I LA *GHOST STORY*

La nostra processó d'éssers de ficció comença a la fi del segle XVIII amb l'aparició, a Anglaterra, de la novel·la gòtica preromàntica situada en el marc de terrorífics castells medievals, amb els personatges dels monjos i els cavallers esdevinguts fantasmes que enllacen amb la tradició del nostre comte Arnau, que esdevingué un conte fantàstic el 1858 de la mà de Víctor Balaguer, en l'inici de la Renaixença (un autor de ciència-ficció i especialista ufòleg com Antoni Ribera en va fer una interpretació teatral el 1951). Explicar o fer alguna lectura de la llegenda d'Arnau comparant-lo amb les altres *ànimes en pena* dels castells anglesos és una primera possibilitat. Proposem treballar temes com la por (reflexionar sobre quines coses fan por als joves, diferenciar entre la por dels personatges i la por del lector, cercar els elements literaris que creen una atmosfera de por...) a través de lectures com *La por o Ell?* (1883), de Guy de Maupassant; *La cambra entapissada* (1830) o la paròdia d'*El fantasma de Canterville*, perquè mostra la liquidació del tòpic literari amb tots els castells, cadenes, sorolls i taques de sang que ja no espanten les noves generacions; *Harry*, de Rosemary Timperley, i *El fantasma d'una sola mà*, de J. Sheridan Le Fanu, com a exemples de l'aparició de la *ghost story*. Es pot treballar amb els alumnes la descripció i la construcció teòrica i/o creativa de

fantasmes; les diferències entre els fantasmes gòtics i els de la *ghost* o els moderníssims fantasmes cinematogràfics d'*El sisè sentit*, de M. Night Shyamalan, o *Los otros*; les diferències entre el terror centrípet (fruit d'un fenomen extern al personatge) o centrífug (conseqüència de pors internes del personatge); les diferències entre el terror cregut de la superstició i el terror gaudit del conte de por racional, fruit justament de l'escepticisme; la presència dels elements del Romanticisme o del realisme, de les idees filosòfiques, de les actituds adés més optimistes, adés més pessimistes que hi són presents, etc.

Hi ha diversos contes de Poe que agradaran als joves i que il·lustren l'estrany fantàstic amb explicacions ara més sobrenaturals, ara més racionals. Sobre el tema dels fantasmes catalans disposem també de *La vetlla dels morts* (1897), de Joaquim Ruyra, o *El carro dels morts*, *La meva mort* o *L'organista* (1915), de Joan Santamaria, així com el fantasma teatral de Prudenci Bertrana, *El fantasma de Montcorb* (1930), i podríem incloure-hi relats meravellosos com *La salamandra* (1967), de Rodoreda; *La nau dels bojós* (2001), d'Albert Sánchez Pinyol, l'autor de *La pell freda*, una obra que també podria formar part de les lectures recomanades, i altres estranyes percepcions catalanes com *La ratlla i el desig*, entre molts altres contes de Pere Calders.

VAMPIRISME I REALISME

Dels fantasmes al vampirisme només hi ha un pas, atès que tots són morts vivents, i obres com *Dràcula* o *Carmilla* (1871) no haurien de ser menystingudes a les aules. Es poden treballar les relacions que s'estableixen entre influències literàries, superstició popular, tractats de vampirisme, llegenda oral i l'existència de societats secretes com *The Golden Dawn* (1887) en l'aparició de la figura de Dràcula, una de les icones (al costat de Frankenstein o la robot Maria de *Metropolis*, fruit de tres obres especulativocèntriques) més representatives i universals del segle xx. Proposem estudiar fins a quin punt justament el realisme de l'obra de Stoker dóna sentit i força a la literatura més especulativa. Recomanem les propostes didàctiques que ofereix J. Subirana en els seus cursos de literatura fantàstica; l'antologia d'E. Olcina (2003) ens ofereix una útil introducció al tema i un conjunt de contes des de Goethe i Polidori a Stoker o el nostre Joaquim Ruyra —*La Xucladora* (1903)—; S. Roig (2006) completa la visió. En aquest tema són clau la comparació entre les lectures que esculli el professor i la selecció dels diversos films, des de *Nosferatu* (1922), de F. W. Murnau, a *Dràcula*, de Ford Coppola. Si més amunt havíem proposat la construcció d'un fantasma, ara proposem el retrat d'un vampir, les tècniques literàries realistes presents (carta, retall de diari, informes mèdics), el relat d'aventures i la novel·la de cavalleries, la presència d'elements de la novel·la victoriana, la moral sobre el bé i el mal i el debat sobre els diversos elements que el fan possible: el mirall que no en reflecteix la imatge, l'estaca, la tom-

ba, la licanthropia, els efectes de la llum del dia, la sang, els cercles de flames, les ombres, la sexualitat, etc.

ÉSSERS ARTIFICIALS I BIOLÒGICS

Podríem partir de la definició que Brian Aldiss fa de la ciència-ficció com «l'art d'allò que pot ser possible en un futur» en contraposició a la fantasia, que «té a veure amb tot el que és impossible». En tot cas, a la definició d'Aldiss, només hi afegiria «en un futur, en un altra època, en un món paral·lel o en un altre món». Segons aquesta definició, serien éssers impossibles (mentre no es demostrï el contrari) els fantasmes i els vampirs, mentre que podrien ser possibles alguns humans artificials, els clons, els robots, els ciborgs, els mutants o posthumans i els extra-terrestres. A l'aula, es podria treballar el grau d'(im)possibilitat de cadascun dels personatges: des de la impossibilitat de crear vida a través de cadàvers i electricitat a les possibilitats de la manipulació genètica o la realitat actual dels robots.

De la mateixa manera que la *ghost story* va representar l'intent de cercar una explicació racional al tema dels fantasmes basant-se en la filosofia o la psicologia, el naixement del conte materialista de terror d'autors com H. P. Lovecraft —proposen fragments de *Herbert West. Reanimator*— donarà lloc a la ciència-ficció de terror, però amb el fonamental referent i precursor *Frankenstein* (1818), de Mary Shelley. El conte materialista de por neix de les pors generades per la Primera Guerra Mundial i de la crisi del racionalisme oficial que donarà lloc a les avantguardes. De fet, el mateix Aldiss ha proposat que la ciència ficció s'hauria d'haver anomenat *literatura surrealista*, tot desvinculant-se de l'excessiva restricció que comporta el mot *ciència* del seu nom. En tot cas, les noves pors de la guerra i la destrucció faran aparèixer el fantasma del cataclisme i l'aparició del que Lovecraft bateja com a *terror còsmic*. Sorgiran nous temes, noves hipòtesis científiques, com la genètica i la clonació humana, presents a *Un món feliç* (1932), de Huxley, però també en *Homes artificials* (1912), de Frederic Pujulà i Vallès, primera obra catalana de ciència-ficció i que algun dia hauria de passar a ser lectura obligatòria de batxillerat i tractada com cal en els currículums universitaris. Es tracta d'un altre dels personatges de la nostra processó: l'humà artificial producte de la manipulació genètica amb la intenció de crear una societat nova amb posthumans alliberats de les maldats i ignoràncies atàviques.

Per tant, el retrat d'aquest nou home s'hauria d'afegir al dels fantasmes i vampirs i comparar amb el monstre de *Frankenstein* (1818) i amb els diversos clons —gammes, deltes, alfes i èpsilons— de Huxley a través de les lectures de fragments de les tres obres. El retrat del monstre de Frankenstein permet també la comparació amb el savi que el va crear, dos personatges (el savi boig i el monstre) que esdevenen, a partir d'aquesta obra, arquetips de la literatura i del cinema especulatiu. El tema

del mal ús de la ciència també neix ara, un tema que podria donar molt de si; comparem, en dues llistes, els avisos que ens van fent els autors en les seves obres i els desastres bèl·lics i ecològics que van produint els humans en la realitat. Dos films clau: *Els nens del Brasil* (1978), de F. J. Schaffner, i *Gattaca* (1997), d'A. Niccol.

Un altre grup de personatges serien els mutants humans, representants d'una nova espècie de posthumans que mostraria un pas més en l'evolució de l'espècie: *Juan Raro* (1934), d'Olaf Stapledon; *l'homo technicus* d'*El dia dels mutants* (1992), d'Antoni Ribera, o els *sesosos* de *La síndrome dels estranys sons* (2003), de J. Solé i Camardons. O, fins i tot, els experiments o accidents que donaran lloc a *L'home invisible* (1897), de Herbert George Wells; *L'estrany cas del doctor Jekyll i el senyor Hyde* (1886), de R. L. Stevenson; o *La mosca* (1962), de G. Langlaan. També *L'home invisible. El secret de W. Storzitz*, de J. Verne, és una lectura d'amor romàntic apta per a l'alumnat. I amb la possible comparació amb tots els films corresponents. El conte sobre els *regressius* de Pedrolo també pot servir de contrapunt comparatiu.

Un cas a part, ja que combina el tema del vampirisme amb el del cataclisme i la posthumanitat, és *Sóc llegenda* (1954), de R. Matheson, novel·la que es podria comparar amb l'adaptació cinematogràfica *El último hombre... vivo* (1971) i estudiar el grau de manipulació ideològica que pot patir una obra. Per qüestions d'espai no inclourem el tema dels superhumans o superherois amb facultats extrasensorials (Superman, Spiderman...).

ROBOTS I EXTRATERRESTRES

Descartats els monstres alienígenes com els de la sèrie de films *Alien*, que ens serveixen per distingir-los dels extraterrestres amb característiques més acostades als humans i que sovint són metàfores d'aquests, ens trobarem amb una multiplicat de retrats, però hauríem de distingir també entre els extraterrestres èticament més malèvols, com els marcians de *La guerra dels mons* (1898), de Wells; *Mecanoscrit del segon origen* (1974), de Pedrolo; *El dia dels trífids* (1951), de J. Wyndham, o els films *La guerra de los mundos* (1953) i *La invasió dels ultracossos* (1978), de P. Kaufman, que mostren la dèria invasora dels mateixos humans, fins als èticament més evolucionats, com l'Urn de Djl'n (dins de *Trajete final*, de Pedrolo) o el mestre Yoda de *L'imperi contraataca*, o *Starman* (1984). O els extraterrestres per triar i remenar dels llibres de Montserrat Galícia (*L'habitació de la Bàrbara*, 2004, o *El darrer manuscrit*, 2005); de la filosòfica *Hacedor de estrellas* (1937), d'O. Stapledon, o la sociolingüística *Els llenguatges de Pao* (1958), de J. Vance. La xenobiologia —un antídote contra la xenofòbia— ens ajudarà a dibuixar les característiques i les històries dels nostres extraterrestres d'aula.

Podríem establir una mena d'evolució que aniria dels fantasmes i vampirs com a humans incomplets o maleïts fins als humans biològics, els robots mecà-

tics, els cíborgs mig biològics i mig mecànics, els posthumans més evolucionats i els extraterrestres. De fet, sovint, en aquests personatges sembla endevinar-s'hi un afany dels autors per anar més enllà de les insuficiències humanes. Algun autor defensa fins i tot que els humans només formem part d'un immens pla evolutiu que faria possible l'aparició de la intel·ligència artificial, darrer esglaó abans de la construcció d'humans artificials perfectes. D'altra banda, cal fer notar que el tema dels robots té precedents amb els autòmats i el mite hebreu del Golem.

Sense oblidar les necessàries referències a Karel Capek, l'inventor del nom (1920), *Jo, robot* o el conte *L'home bicenari* (i el film de 1999), d'Asimov, podrien ser una bona introducció al tema dels robots i les lleis de la robòtica que els fan possibles. També recomanem *Encontre amb Rama* (1973), de Clarke, i els films *Blade Runner*, que pot comparar-se amb la novel·la de P. K. Dick (1964); *Matrix* (1999); *A. I.* (2001), de Spielberg, i el clàssic *Ultimatum a la Terra* (1951), de R. Wise, amb l'interessant discurs final de l'extraterrestre Klaatu ressuscitat per l'inquietant robot Gort. No han perdut interès els robots catalans de *Barcelona 2080* (1989), de Víctor Mora. En el *Diccionari dels llocs imaginaris dels Països Catalans*, de Joan-Lluís Lluís, trobarem els marcs, les geografies o els indrets catalans on s'insereixen alguns dels personatges de ficció esmentats.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

Terror, fantasmes i vampirisme

- BERTRANA, Prudenci. «El fantasma de Montcorb». A: *Obres completes*. Barcelona: Selecta, 1965.
- DAHL, Roald. *El llibre dels fantasmes*. Barcelona: Columna, 1998.
- MAUPASSANT, Guy de. *Contes de bogeria i obsessió*. Barcelona: Llibres del Mall, 1985.
- OLCINA, Emili. *Antologia de narrativa fantàstica catalana*. Barcelona: Laertes, 1998.
- *El llit sota la tomba: Antologia de la narrativa de vampirs*. Barcelona: Laertes, 2003.
- POE, Edgar Allan. *Contes 1*. Presentació de Joan Solé. Barcelona: Columna, 2002.
- SANTAMARIA, Joan. *Narracions i retrats*. Lleida: Biblioteca Literària de Ponent, 2002.
- SHERIDAN LE FANU, John. *Carmilla*. Barcelona: Laertes, 1984.
- STOKER, Bram. *Dràcula*. Barcelona: Laertes, 1993.

Ciència-ficció i d'altres

- ASIMOV, Isaac; BRADBURY, Ray [et al.]. *Temps al temps: Antologia de contes de ciència-ficció*. Ed. a cura d'A. Munné-Jordà. Barcelona: La Magrana, 1992.
- CALDERS, Pere. *Entre la ratlla i el desig: Antologia de textos*. Barcelona: UAB, 1995.
- FRANCÈS, Josep Maria. *Retorn al sol* (1936). Ed. a cura de J. Solé i Camardons. Lleida: Universitat de Lleida, 1998.
- GENER, Pompeu; NADAL, Josep M. [et al.]. *Futurs imperfectes*. Ed. a cura d'A. Munné-Jordà. Barcelona: Edicions 62, 1997.

- LLUÍS, Joan-Lluís. *Diccionari dels llocs imaginaris dels Països Catalans*. Barcelona: La Magrana: RBA, 2006.
- MARTÍNEZ-GIL, Víctor. *Els altres mons de la literatura catalana: Una antologia de narrativa fantàstica i especulativa*. Barcelona: Club del Llibre: Galàxia Gutenberg, 2004.
- MCEWAN, Hunter; EGAN, Kieran [comp.]. *La narrativa en la ensenyanza, el aprendizaje y la investigación*. Buenos Aires: Amorrortu, 1998.
- PEDROLO, Manuel de. *Trajecte final*. Barcelona: Barcanova, 1975.
- PUJULÀ I VALLÈS, Frederic. *Homes artificials* (1912). Barcelona: Pleniluni, 1986.
- ROIG, Sebastià. *Els malsons dels nostres avis. El terror i el fantàstic a Catalunya*. Barcelona: Duxelm, 2006.
- SHELLEY, Mary W. *Frankenstein*. Barcelona: La Magrana, 1983.
- SOLÉ I CAMARDONS, Jordi. *Les paraules del futur: Llengües i comunicació en la ciència-ficció*. València: 3 i 4, 1995.
- VERNE, Jules. *L'home invisible*. Barcelona: Laertes, 1990.

Un esquema possible que caldria completar:

	<i>Fantasmès</i>	<i>Vampirs</i>	<i>Èssers artificials</i>	<i>Humans del futur</i>	<i>Extraterrestres</i>
Moviment literari o context històric	<i>Ghost story</i>	Mitologia grecollatina, neogòtic	Modernisme	Ciència-ficció	Guerra freda
Justificació que els fa possibles	No mort	Sang, plaga o contagi	Clonació o manipulació genètica, robòtica	Salt evolutiu, mutació	Contacte interplanetari
Paisatge original	Castells anglesos segle XIX	Transsilvània	Món quotidià	Món quotidià	Món quotidià, viatges espacials
Particularitats	Immortalitat com a condemna	Immortalitat, enemics del cristianisme	Poders físics	Telepatia i altres poders PSI	Estadis superiors d'evolució tecnològica o psicològica
Conseqüències	Por	Enfrontament humans-religió/vampirs	Revolta de les màquines, evolució	Persecució envers els diferents	Invasió, guerra